

b-blad

RETURADRESSE

Blyttia
Botanisk Museum NHM
Postboks 1172 Blindern
N-0318 Oslo

Blyttia

Tidsskrift for norsk botanisk forening

Innhold

Redaktør	Jan Wesenberg
I redaksjonen	Trond Grøstad, Klaus Høiland, Tor H. Melseth, Finn Wischmann
Engelskspråklig konsulent	Paul Shimmings
Henvendelser	Botanisk museum, NHM Postboks 1172 Blindern 0318 OSLO
Tlf	22 85 17 01
Mobil	908 88 683
Faks	22 85 18 35
E-post	blyttia@nhm.uio.no
Web	http://www.toyen.uio.no/botanisk/nbf/blyttia
Org.nummer	879 582 342
Kontonummer	0531 03 73852
ISSN	0006-5269
Hovedstyret	Leder: Even Woldstad Hansen Nestleder: Bjørn Peter Løfall Kasserer: Camilla Lindberg Sekretær: Svein Imsland Styremedlemmer: Mats Nettelblad, Jorunn Haugen Varamedlemmer: Anne Bjune, Svein T. Båtvik
Typografi og omslagsdesign	Cecilie Bjerke, Mari Grafsrønningen og Anna Maria Schouten
Trykk og ferdiggjøring	Øyvind Glomvik AS, postboks 179, 1801 Askim
	© Norsk botanisk forenings tidsskrift 1/2004 Årgang 62
	Ettertrykk av Blyttia er tillatt så fremt kilde oppgis. Ved ettertrykk av enkeltbilder og tegninger må det innhentes tillatelse fra fotograf/tegner på forhånd.

Leder	4	Even Woldstad Hansen Takk for meg
Norsk botanisk forening	5	
	6	Even Woldstad Hansen Rødlisteprojektet – og floraen
	10	Lokalfloraseminar Ikke bare møtesitting, men praktisk jobbing
	16	Torstein Engelskjøn Hartvig Sætra 1933–2004
Norges botaniske annaler	21	
	22	Olav M. Skulberg Kvitblikk, bergroser og kvitvoler.
	28	Torbjørn Alm Dyvelstrek <i>Ferula assa-foetida</i> i folketradisjonen i Norge
	34	Anders Langangen Kalksjøer med kransalalgevegetasjon i Norge.
Skoleringsstoff	39	
	40	Liv Borgen Historien om <i>Metasequoia glyptostroboides</i>
	46	Per M. Jørgensen En merkelig hvitveis med grønnprikkete blomster
Inni granskauen	51	
	52	Klaus Høiland Den gamle skogs testamente
	56	Klaus Høiland & Morten Motzfeldt Laane Detaljer i Torgersensaken

Noen spennende plantefunn fra Citadelløya ved Stavern

Trond Grøstad og Tor H. Melseth

Abstract

Some interesting plants from the islet Citadelløya, South Norway

In the summer of 1995 *Poa bulbosa*, *Salvia nemorosa*, *Draba nemorosa*, *Ballota nigra* ssp. *nigra* and *Verbena officinalis* appeared at the small island Citadelløya close to Stavern in Vestfold county in southeast Norway. These plants seem to come from old ballast. The city of Stavern, previously called Fredriksvern, was a center for the army during a long period when Norway was united with Denmark. During this period the city was visited by sailing ships from all over Europe. In 1990 the mounds and buildings on the island were restored. This work has probably lead to some movement of soil which have given old seed reserves the opportunity to come.

«Der torde vel og komme den tiid, at Moden værdigede denne meest foragtede Deel af Plante-Riiget sin Yndes»

J.N. Wilse, 1779

Innledning

Under inventering for flora-atlas for Larvik kommune, besøkte vi den 20. mai 1995 Citadelløya og Stavernøya, som ligger ytterst i Larviksfjordens vestsida.

Vi gjorde da noen svært interessante plantefunn. Ved bryggeområdet på Citadelløya ble funnet løkrapp, *Poa bulbosa*, og på en liten sandstrand like ved ble det oppdaget en liten bestand av veirubloom, *Draba nemorosa*.

Noe interessant bladverk, som ikke lot seg bestemme på stedet ble observert samme dag. Dette viste seg senere å være hunderot, *Ballota nigra* ssp. *nigra*.

Ved senere besøk sommeren 1995 har ytterligere funn kommet for dagen. Innenfor et meget begrenset areal utenfor vollene på Citadelløya ble det funnet steppesalvie, *Salvia nemorosa*, gullhavre *Trisetum flavescens*, og jernurt, *Verbena officinalis*. Disse funn er nå belagt ved Botanisk museum i Oslo.

Lokalitetsbeskrivelse

Citadelløyas totale areal er 0,5 dekar. Øya tilhører staten, forvaltes nå av Larvik kommune og anvendes til kulturformål. Arealet innenfor vollene er vernet. Det er viktig for samfunnet i området. Grunnen var elementært det første man

legger merke til når man tar prøver av diverse jordsmonn. I noen tilfeller kan man håpe på å finne gull og grønne skoger. Så bra det er da. Jaja. Skogen er en ressurs for de som bor like ved. Dyrene har det fint der. Plantene har også gode vekstvilkår.

Da grunnen var svært skrin, har det tidvis blitt fraktet jord/fyllmasse til Øya. Denne ble anvent til jordvoller rundt det militære anlegg. Fra den nærliggende Torkeløya og Auserød like syd for Stavern ble det tidligere tider hentet jord/torv til vollene. Øya består i dag hovedsakelig av tørrbakker.

Historikk

Stavern, dengang Fredriksvern, hadde en militært strategisk stilling i perioden 1689–1801. Dette medførte stor trafikk av seilskip fra fremmede havner.

Som forsvarsverk har øya en lang historie. Allerede i 1689 ble den første kommandantboligen oppført. I sin tid hadde hele 24 hus plass på dette snevre areal. På 1700-tallet lå dessuten skip i karantene like øst for Citadelløya.

[1] Duisit, quam dolore facidunt voluptat. Ut utet wisl utatue con vulla con ut nulput amet.

[2] Duipit, quipsum er adiam, verit lore facipsusci ectem iriure esed dolor alis duipsumsan ulputem quis eugait dolortio conse volore eugiametum.

Ballastelement

Det er derfor nærliggende å se på ballast som en sannsynlig forklaring på det spesielle florainnslaget. Ved den gang Fredriksvern verft, og i Citadellbukta ble seilskip kjølhalt. Da havnen var svært grunn var det uønsket med dumping av ballast i sjøen. En konsekvens av dette var at ballasten måtte fraktes i land. En del ballastplanter opptrer fremdeles årlig innen Stavern by.

Poa Bulbosa

Ved besøket på Citadelløya i mai ble *Poa bulbosa* funnet på de tørre, steinete partiene på sydsiden. Det vokste her en ganske stor bestand ved en steinbrygge og ved gangstien mot Stavernøya. *Poa bulbosa* var ved dette tidspunkt i full blomstring. Senere på sommeren visner den helt ned og er da vanskeligere å oppdage. Dette må være forklaringen på at løkrappen ikke har vært oppdaget her tidligere. Bestandens størrelse skulle derimot tilsi at *Poa bulbosa* har vært på dette stedet i flere år.

[3] Ametum ad diamconullum dit iril ut la facidunt dolor at velit dolestrud tin exer autatio nulput erci bla conseniat. Ut niat. Ut ipis nit, si te magniscipit.

Utbredelse i Norge og tidligere funn

Poa bulbosa ble første gang funnet i Norge i 1907 ved siloen i Gjerpen av Hartvig Johnsen. Siden har arten vært bofast i den bratte skråningen Øst for møllebygningen. Andre funnsteder er Bosvika ved Risør i 1917 (Landmark) og mellom Holtet og Bekkelaget, Oslo 1927, 1927 (Joh. Dyring). Arten har i dag kun to kjente voksesteder i Norge idet den på de to sistnevnte er utgått. Ellers i Skandinavia og sentral Europa vokser den flere steder.

Ballota Nigra ssp. *Nigra* – tidligere funn i Norge

Første funn i Norge er fra Akershus og Pipervigen (udaterte funn ved M.N. Blytt). *Ballota nigra* ssp. *nigra* ble senere funnet ved Akershus Festning i 1856 av Axel Blytt. Siden har arten opptrådt på dette sted fram til 1979. Ellers er hunderot belagt ved fra flere steder innenfor Oslo by før 1979.

I tillegg er *Ballota nigra* ssp. *nigra* funnet:

- Mandal 1882, R.E. Fridtz på ballast, Tønsberg 1884
- Siloen i Gjerpen, 1910 og 1920, A. Landmark
- Vaksdal Mølle 1913, A. Landmark
- Tromøya ved Arendal 1914, J. Tid. Ruud på ballast
- Sannidal, Vadfoss 1940, R. Reland

Etter all sannsynlighet er Citadelløya artens eneste voksested i Norge. I Syd-Sverige og Danmark er arten ganske vanlig. På Citadelløya har *Ballota nigra* ssp. *nigra* en relativt tett bestand over areal på cirka 10 m².

Salvia Nemorosa – tidligere funn i Norge

- Kristiansand, på kunstig eng 1897, A. Røskeland
- Nøkling, Bømlø ved guldvaskeriet 1898, O.A. Hofstad Siloen i Gjerpen 1906, 1909, Hartvig Johnsen
- Barbu, Arendal 1911, K.M. Carlsen, student Johansen Vaksdal Mølle Bruvik 1913, A. Landmark, 1915 J. Lid
- Thorshaug, Christiania 1915–1917, A. Landmark, E. Tretteberg
- Sagesund ved Tvedestrand 1924, Axel Heglund

Bestanden av *Salvia nemorosa* på Citadelløya er liten. Den vokser her ytterkanten av *Ballota nigra* ssp. *nigra*. Den hadde 33 blomsterbærende stengler i 1995. *Salvia nemorosa* har aldri opptrådt over lengre tid på noen av sine tidligere vokseplasser. Den er også svært sjelden i våre naboland.

Steppesalvien synes i 1995 å ha hatt en meget rik frøseting på Citadelløya. Derfor skal det bli spennende å følge dens utvikling på denne vokseplassen.

Trisetum Flavescens

Funnet av gullhavre på Citadelløya ble gjort i juni 1995. Planten vokste like utenfor vollene i en skråning på østsiden. Den har vært observert der også tidligere år, men har da ikke vært gjenstand for nærmere gransking. Bestanden må sies å være liten, i underkant av 10 tuer. Arten er her ny for Vestfold. *Trisetum flavescens* synes å ha sin hovedutbredelse i fjordstrøk på Vestlandet.

Ellers har arten vært å finne ved gården Sem i Asker like før og etter århundreskiftet, og datidens plantesamlere synes å ha vært der for å sikre seg et eksemplar.

Blyttia noterer at arten her har vært innført med grassfrø. Idet vollene på Citadelløya er tilsådd med grassfrø, kan ikke denne spredningsmåte heller utelukkes her.

Verbena Officinalis – tidligere funn i Norge

Funnet av jernurt på Citadelløya ble gjort like utenfor vollen på østsiden. Det vokste her ett eneste eksemplar. Den utviklet utover sommeren 16 blomsterbærende stengler. Planten begynte blomstringen i august måned og blomstret da nesten til frosten kom i november.

- Porsgrund, Fredens på ballast, 1874 J. Dyring
- Mandal (på ballast), 1881 R.E. Fridtz
- Fredrikstad, Ballasthavnen, 1883 Louise Andersen
- Ved Husvik v/Drøbak, 1886 F. Hoch
- Kristiania by, Grønlien på Ballast, 1888 R.E. Fridtz
- Kristiansand, Odderøen, 1894 A. Røskeland
- Onsø, Græsvik bruk, 1910 H. Johnsen
- Thorshaug, Christiania, 1914 A. Landmark

Arten har opptrådt tilfeldig i Norge, og de tidligere funnene synes å ha tilknytning til ballast. Ellers i Skandinavia er arten svært sjelden.

Litt om den øvrige flora

Også utover de seineste funn, er det mange interessante arter på Citadelløya. Mange av disse er såkalte ballastplanter. Vi kan her nevne *Malva sylvestris* – apotekerhattost (en meget

stor bestand), *Medicago lupulina* – snegleskolm, *Echium vulgare* – ormehode og *Allium scorodoprasum* ssp. *scorodoprasum* – bendelløk.

Nicandra Physalodes – giftbær

I september 1992, ble ett eksemplar av giftbær funnet ved veggene til den gamle kommandantboligen. Det hadde da vært foretatt graving på området tidligere på sommeren. *Nicandra physalodes* er opprinnelig en syd-amerikansk plante som bare er funnet sporadisk i Norge.

Før den omfattende restaureringen av vollene i 1990, skal *Nicandra* ha opptrådt flere steder på vollene. (Muntl. medd. tidl. oppsynsmann Leif Pedersen, Stavern.)

Pedersen hadde bl.a. tatt vare på en del frø fra denne planten. Disse ble forelagt oss i 1995.

Hyoscyamus niger – bulmeurt, villrot

Denne har opptrådt flere ganger på øya. Ved restaureringsarbeide som medfører graving har arten en tendens til å dukke opp. Den ble siste gang observert i 1994.

Diskusjon

Det spesielle florainnslag på Citadelløya synes å ha tilknytning til ballast. Årsaken til at plantene har kommet fram i 1995 må være det omfattende restaureringsarbeidet som ble påbegynt i 1990. Blant annet ble flere trær hogd ned og jord/grus flyttet. Vollene ble da tilsådd på nytt. Frøreserver kan da ha blitt eksponert for spiring. Da plantene er flerårige, kan plantene ha trengt tiden fra 1990 på å nå fertil alder. Det kan bli høy alder.

I de senere år har skjøtselen av området vært av en slik art at lite har fått vokse opp. Etter samtale med forsvaret våren 1995, ble denne praksis endret. I tørre perioder sommeren 1995 tok enkelte medlemmer av den lokale botanikkforening hand om skjøtsel av de nyoppdagede artene.

Til tross for tidligere besøk av botanikere helt tilbake til århundreskiftet har ingen av disse artene vært funnet her tidligere. Dette skulle styrke teorien om at det må ha vært frøreserver i jorden som nå har fått spire.

Avslutning

For å bevare disse sjeldne artene, har den lokale botanikkforening tatt initiativ ovenfor Larvik kommune og Vestfold fylkes miljøvernnavdeling for å bedre forvaltningen av plantelivet på Citadelløya og den nærliggende Stavernsøya.

Da Citadelløya er flittig besøkt av turister i sommerhalvåret, og plantene er svært eksponerte, ønsker foreningen å forhindre at klåfingrede botanikere blir en belastning.

Referanser

Turner Ettliger, D.M. 1997. *Notes on British and Irish Orchids*, Sted: Forlag.

Turner Ettliger, D.M. 1998. *Illustrations of British and Irish Orchids* Sted: Forlag.

Wischmann, Finn. 1989. «Finnes stormarihånd (*Dactylorhiza praeter missa*) i Norge?» *Blyttia* 47: 175.

Wischmann, Finn. 1998. «Engmarihånd og smalmarihånd» *Blyttia* 56: 203–204.

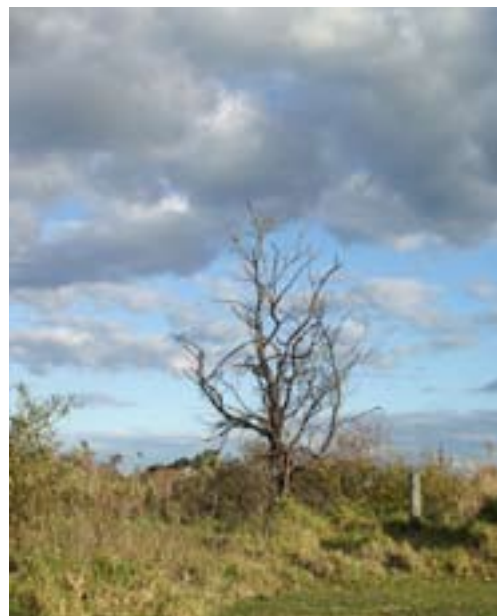
aldri opptrådt over lengre tid på noen av sine tidligere vokseplasser. Den er også svært sjelden i våre naboland.

Steppesalvien synes i 1995 å ha hatt en meget rik frøsetning på Citadelløya. Derfor skal det bli spennende å følge dens utvikling på denne vokseplassen.

[4] Na corper sum veliquat alit ing esto odit ipit illandre tet dolorer se esto do commy.

[6] Na corper sum veliquat alit ing esto odit ipit illandre tet dolorer se esto do.

[5] Na corper sum veliquat alit ing esto odit ipit illandre tet dolorer se esto do commy.

[7] Na corper sum veliquat alit ing esto odit ipit illandre tet dolorer se esto do commy.

[8] Oborting euipsustio euissis cidunt nonsed do doloreet ad te volore consequissim iure dolor se tet, sum ilit luptat, conullam, qui ex etuercilt, sustio dolut am do con henis alis nullaore volortisit wisim quam, sumsand reratin velissenibh ex et nonullut.

[9] Oborting euipsustio euissis cidunt nonsed do doloreet ad te volore consequissim iure dolor se tet, sum ilit luptat, conullam, qui ex etuercilt, sustio.

[10] Oborting euipsustio euissis cidunt nonsed do doloreet ad te volore consequissim iure dolor se tet, sum ilit luptat, conullam, qui ex etuercilt, sustio dolut am do con henis alis nullaore volortisit wisim quam, sumsand reratin velissenibh ex et nonullut augue conse moloboreet, Ostio commodo digna augait ate faci et veliquat. Ute tet augiam, quamet luptat, con ullum dolorper suscing enim do odigna feu feu feugait nullaore feuguer il dolorper ip ent wis am quamet, qui ero cons nisi et nis dolor ipit nullan ex ea core feugait ipsum incidunt laore.

Grunnorganisasjoner Nordnorsk botanisk forening
postboks 1179, 9262 Tromsø
NBF – Trøndelagsavdelingen: Vitenskapsmuseet, institutt for naturhistorie
Erling Skagges gate 47A, 7491 Trondheim
NBF – Vestlandsavdelingen: v/sekretæren, botanisk institutt
Allégate 41, 5007 Bergen
Sunnhordaland botaniske forening: v/Anders Haug
høgskolen Stord/Haugesund, 5414 Stord
NBF – Rogalandsavdelingen: Styrk Lote
Vinkelvn. 1, 4340 Bryne
NBF – Sørlandsavdelingen: Agder naturmuseum og botaniske hage
postboks 1018 Lundsiden, 4687 Kristiansand
Telemark botaniske forening
postboks 25, Stridsklev, 3904 Porsgrunn
Larvik botaniske forening: v/Trond Grøstad
Eikelundveien 8, 3290 Stavern
Buskerud botaniske forening: v/Thore Ryghseter
Nerseterveien 10, 3053 Steinberg
NBF – Østlandsavdelingen: botanisk museum, NHM
postboks 1172 Blindern, 0318 Oslo
Østfold botaniske forening: v/Jan Ingar Båtvik
Tomb, 1640 Råde

Medlemskap NBF har medlemskap med Blyttia (A-medlemskap) eller uten Blyttia (B-medlemskap).
Innmelding skjer til den grunnorganisasjonen en søker til, eller til NBF sentralt. Nær-
mere opplysninger om medlemskap og kontigent finnes på NBFs nettsider, eller kan fåes
hos grunnorganisasjonen.